VIOREL HODIŞ, *Articole şi studii*, I. *Relaţia de echivalenţă (logic–semantic–sintactic)*, 279 p.; II. *Varia*, 288 p., Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2006

Demersul profesorului Viorel Hodiş de a aduna în volum (în cazul acesta, chiar două volume consistente) studiile şi articolele publicate de-a lungul unei prolifice cariere universitare ni se pare bine-venit. Nu cred că mai trebuie să subliniem rolul extrem de important pe care îl au lucrările cu caracter sintetizator în cadrul tuturor disciplinelor teoretice.

De câte ori nu ni se întâmplă să „dăm” peste câte o teorie (sau doar un raţionament original, un punct de vedere într-o anumită problemă) care ne intrigă, dar care nu este regăsibilă decât într-un „articolaş” (diminutivul nu este peiorativ), rămas departe, în trecut, în paginile unei reviste pe care nu o mai găsim decât cu eforturi serioase şi cu un consum apreciabil de energie.

Dat fiind faptul că aceste două volume ale lui Viorel Hodiş, şi anume volumul întâi, intitulat *Relaţia de echivalenţă (logic–semantic–sintactic)*, şi cel de-al doilea, *Varia*, cuprind studii apărute pe parcursul a aproximativ patruzeci de ani de activitate în câmpul gramaticii limbii române, nu vom putea oferi o prezentare completă a temelor abordate de autor, întrucât, pe de o parte, acestea sunt numeroase şi variate, iar, pe de alta, nu ne considerăm îndeajuns de avizaţi pentru a comenta în termeni pertinenţi absolut toate problematicile prezentate de autor. Unele sunt de o complexitate sporită, purtând marca unui specialist autentic în probleme de gramatică şi, mai ales, în probleme de sintaxă. Linia analitică pe care merge Viorel Hodiş este cea iniţiată de D. D. Draşoveanu, promovând, asemeni acestuia din urmă, o gramatică a detaliilor (în opoziţie cu gramatica exhaustiv-descriptivistă practicată la scară largă), bazată pe raţionamente articulate care respectă rigorile judecăţilor de valoare din logica formală şi care au menirea de a oferi argumente cât mai adecvate şi mai solide pentru ceea ce se doreşte a fi analizat şi descris.

Subiectele tratate sunt abordate individual, dându-se impresia unei gramatici neomogene, a unei gramatici fragmentate, dar, aşa cum spuneam, dezideratul de la care se porneşte este unul particular, acela de a repune în discuţie anumite tratări şi descrieri canonizate, dar care fie omit aspecte esenţiale, fie oferă soluţii ambigue sau inadecvate în raport cu realităţile lingvistice.

Trebuie să subliniem faptul că regretatul profesor D. D. Draşoveanu a pus bazele unei şcoli de gramatică extrem de originale, una de esenţă critică, menită să „repare” inexactităţi sau să umple lacune reperabile în tratate de gramatică cu pretenţii absolutiste, această şcoală fiind continuată de către lingvişti precum Viorel Hodiş, G. G. Neamţu, Gligor Gruiţă, Ştefan Hazy, Ştefan Gencărău etc., dar şi de către mai tinerii Daiana Cuibus, Adela Schiller ş.a.

Se poate spune că lingvistica modernă clujeană a fost şi este o lingvistică de gherilă (probabil că acest calificativ este prea belicos în raport cu caracterul extrem de paşnic al lingviştilor clujeni), dar, indubitabil, o luptă de gherilă cu finalităţi constructive, iar terenul pe care a fost şi este purtată confruntarea este strict cel al ideilor şi al raţionamentelor gramaticale. Nu este vorba de atitudini refractare sau de rea-voinţă, ci este vorba de reevaluarea critică a unor concepte descrise vag sau eronat în gramaticile cu caracter de etalon.

După cum spuneam, în perimetrul acestui tip de gramatică se înscriu şi studiile lui Viorel Hodiş, iar subiectele abordate de acesta sunt unele devenite de notorietate în cadrul lingvisticii clujene şi nu numai. Vom încerca să facem o trecere în revistă a celor mai importante dintre articolele incluse în aceste două volume şi vom încerca, de asemenea, să punctăm ideile-forţă ale fiecărui articol.

Un loc central în activitatea de cercetare a autorului îl ocupă **apoziţia** şi **propoziţia apozitivă**. Descrierea pe care o dă Viorel Hodiş acestor concepte gramaticale este una de mare fineţe, autorul reuşind să-şi susţină teoriile printr-o serie de argumente expuse cu acurateţea celui familiarizat cu raţionamentul logico-gramatical. Astfel, articole precum *Echivalenţa semantico-sintactică a termenilor raportului apozitiv. (I) Apoziţia şi termenul său iniţial sunt unităţi echivalente semantic*

(apărut în 1966)[1], *Echivalenţa semantico-sintactică a termenilor raportului apozitiv. (II) Propoziţia apozitivă şi termenul său iniţial sunt unităţi echivalente semantic şi sintactic* (1967)[2], *Natura sintactică a relaţiei apozitive. (I) Coordonarea şi relaţia apozitivă în opoziţie cu subordonarea* (1973)[3], *Natura sintactică a relaţiei apozitive. Diferenţe specifice ale coordonării faţă de apozare* (1976)[4], *Structuri apozitive în presă. Apoziţia reflexivă* (2004)[5] ne oferă informaţii preţioase cu privire la raporturile sintactice pe care le actualizează apoziţia sau apozitiva în cadrul structurilor sintactice care le actualizează.

Vom încerca să menţionăm câteva dintre cele mai importante observaţii pe care le face autorul referitor la apoziţie, respectiv apozitivă.

Mai întâi, pornind de la cele trei criterii în baza cărora este definită *relaţia de echivalenţă* în logică, şi anume *reflexivitatea* (termenul A este identic cu sine în orice context, A≡A), *simetria* (demonstrată prin comutabilitatea termenilor A≡B→B≡A) şi *tranzitivitatea* (A≡B, B≡C → A≡C), autorul demonstrează pas cu pas faptul că între termenul A (termenul apozat) şi A' (termenul apozant[6], apoziţia) există o astfel de relaţie de echivalenţă, întrucât toate cele trei criterii sunt respectate. Cum şi relaţia de coordonare este, în baza unor verificări efectuate de autor, tot o relaţie de echivalenţă, concluzia pe care o putem trage şi spre care suntem conduşi este aceea că relaţia stabilită între apoziţie şi termenul pe care aceasta îl reia este una de coordonare (după cum se observă, şi în acest caz avem de-a face cu un raţionament construit pe eşafodul tranzitivităţii logice – relaţia de coordonare presupune echivalenţa termenilor coordonaţi, relaţia de apozare presupune echivalenţa între apozat şi apozant, rezultă că relaţia dintre apozat şi apozant nu poate să fie decât una de coordonare). Sigur că demonstrarea echivalenţei, respectiv a relaţiei de coordonare între apozat şi apozant are consecinţe destul de serioase la nivel sintactic, şi ne referim, mai ales, la funcţia sintactică a apoziţiei. Viorel Hodiş susţine că, din moment ce apozatul şi apoziţia sunt pe acelaşi plan logico-semantic, dar şi sintactic (între aceşti termeni existând o relaţie de coordonare), vor actualiza aceeaşi funcţie sintactică. Prin urmare, denumirea de apoziţie poate trimite doar la aspectul semantic, fiind o reluare a termenului apozat; din punct de vedere sintactic, însă, nu avem de-a face decât cu un fenomen de multiplicitate (funcţii identice în coordonare).

Astfel, în cazul în care avem un exemplu de tipul: „Ion, vizitiul, îşi încearcă biciul…", *vizitiul* nu va fi, din punct de vedere sintactic, apoziţie, ci va intra, alături de *Ion*, în structura unui subiect multiplu[7].

În acest fel, în funcţie de statutul sintactic al termenului apozat (funcţia sintactică pe care o actualizează acesta), apozantul poate intra în structura unui complement indirect multiplu, a unui nume predicativ multiplu, a unui complement circumstanţial multiplu etc.

Teoria pe care ne-o propune (de fapt, pe care o propunea încă din a doua jumătate a anilor '60) Viorel Hodiş este tentantă şi pare fundamentată, însă există şi păreri potrivit cărora apoziţia n-ar fi decât un termen incident (apropiat prin aceasta de expresiile sau propoziţiile incidente), un termen suprimabil în cadrul enunţului, încadrat din această cauză între virgule (în cazul acestor fenomene de incidenţă, virgula este văzută ca o marcă a nonraportului, a izolării sintactice); or, tocmai această situare a apoziţiei undeva deasupra corpului principal al enunţului face ca statutul sintactic al acesteia să fie discutabil.

---

[1] CL, XI, 1966, nr. 1, p. 47-61.

[2] *Ibidem*, XII, 1967, nr. 2, p. 271-288.

[3] *Ibidem*, XIII, 1973, nr. 2, p. 297-312.

[4] *Ibidem*, XXI, 1976, nr. 1, p. 91-102.

[5] „Buletin ştiinţific" al Universităţii de Nord, Fascicula Filologie, seria A, vol. XIV, 2003, Baia Mare, 2004, p. 37-47.

[6] Autorul nu foloseşte termenul *apozant*, ci doar mai generalul *apozat*. Ne permitem să folosim perechea *apozat/apozant* prin analogie cu *semnificat/semnificant*.

[7] „Din punctul de vedere al celor discutate aici, subiectul exprimat prin doi termeni în raport apozitiv merită numele de «multiplu», în mai mare măsură decât cel cunoscut de gramatici sub acest nume, unde avem mai degrabă subiecte distincte, coordonate între ele" (vol. I, p. 21).

Dat fiind faptul că între apozat şi apozant există o relaţie de coordonare, orice raport de subordonare între aceştia se exclude. Atât juxtapunerea (marcă definitorie a coordonării), cât şi lipsa unui relatem (marcă definitorie a subordonării) sunt argumente solide în favoarea acestei încadrări[8].

Autorul tratează problema apoziţiei mult mai detaliat, oferind rafinări extrem de interesante pentru această temă.

Vom concluziona spunând că pentru cei care, din curiozitate profesională sau din interes ştiinţific, vor să se edifice în privinţa statutului morfosintactic al apoziţiei, Viorel Hodiş reprezintă un autor de referinţă.

În cel de-al doilea volum, intitulat *Varia*, regăsim o serie de studii şi articole ce tratează problematici dintre cele mai diverse. Astfel, volumul debutează cu două studii dedicate atât de controversatului element predicativ suplimentar, *Elementul predicativ suplimentar*. *(I) Contribuţii*, respectiv *Elementul predicativ suplimentar*. (*II) Contribuţii*, ambele apărute în 1967[9].

Şi în privinţa acestei entităţi sintactice, aportul descriptiv al autorului este unul valoros. Am remarcat multitudinea exemplificărilor aduse în sprijinul argumentărilor, precum şi adecvarea acestora la situaţia discutată. Simpla prezentare a unor enunţuri ce conţin un element predicativ suplimentar de un anumit tip devine elocventă, întrucât exemplele reflectă fidel argumentarea teoretică.

Câteva aspecte ne-au atras atenţia, şi anume faptul că autorul este unul dintre adepţii dublei subordonări a elementului predicativ suplimentar[10], faptul că elementul predicativ suplimentar poate să refere la părţi de propoziţie precum numele predicativ, atributul, diverse complemente circumstanţiale, faptul că elementul predicativ suplimentar se apropie, ca element al unei structuri sintactice trimebre, de numele predicativ, deşi între cele două funcţii înrudite există şi diferenţe, după cum ne atrage atenţia autorul.

A doua parte a acestui studiu ne prezintă o enumerare a părţilor de vorbire compatibile cu funcţia de element predicativ suplimentar. Regăsim în această listă substantivul, oferindu-ni-se exemple de substantive cu funcţie de element predicativ suplimentar la cazurile nominativ, acuzativ, dar şi genitiv prepoziţional (*Îl ştiam* ***contra*** *acestor* ***aranjamente***) sau neprepoziţional (într-un exemplu de genul: *Îl ştiam* ***al dracului***), adjectivul, mai multe tipuri de pronume, chiar şi verbul, prin modurile sale nepersonale, precum şi o serie de adverbe de mod (*cum, aşa, altfel* etc.).

Un alt subiect extrem de interesant pe care îl „atacă“ autorul într-unul dintre studiile incluse în acest al doilea volum este cel al „împletirii subordonatei cu regenta”, respectiv al „propoziţiilor incidente legate la dreapta” sau „…legate la urmă”.

Aceste fraze, de tipul: *Nu ştia ce trebuia să facă* reprezintă structuri complexe, rezultate prin inserarea unui verb, de regulă impersonal (*trebuie*, *se zice*, *se crede*, *se aşteaptă*, *se ştie, e necesar, e binevenit, e de aşteptat* etc.), în corpul unor enunţuri altfel cu o structură simplă, de tipul: *Nu ştia ce* [trebuia] *să facă,…* [trebuia] *să zică*, *nu ştia pe care* [e necesar] *să-l aştepte* etc. În fond este vorba de „contopirea” a două enunţuri: *Nu ştia ce să facă*, dar (+) *Trebuia să facă*. Deşi acest fenomen sintactic pare abordabil din punct de vedere analitic şi descriptiv, nu este deloc aşa, dovedindu-se o „nucă tare” pentru majoritatea specialiştilor în probleme de sintaxă.

Şi în acest caz, informaţiile şi exemplificările pe care le oferă autorul sunt cât se poate de pertinente şi de generoase, acesta fiind, în privinţa structurii în discuţie, adept al teoriei cumulului de funcţii.

---

[8] Deşi, după cum se ştie bine, în gramatica tradiţională apoziţia a fost definită, în mod eronat, drept o specie a funcţiei de atribut, iar apozitiva drept o subordonată atributivă!

[9] LR, XVI, 1967, nr. 6, p. 485-489.

[10] „Această categorie a sintaxei poate fi descrisă ca parte de propoziţie (valoare sintactică) care determină un nume şi un verb, părţi de vorbire (valori morfologice). Prin aceasta, elementul predicativ suplimentar s-ar apropia de „fizionomia” tuturor celorlalte părţi de propoziţie subordonate (atribute, complemente, circumstanţiale). Situaţia lui specială faţă de acestea s-ar limita la faptul că – fără s-o putem, deocamdată, argumenta hotărât – are doi termeni regenţi, unul nominal, celălalt verbal, câtă vreme toate celelalte au un singur termen regent” (vol. al II-lea, p. 12).

Mai amintim dintre articolele incluse în acest volum: *Flexiunea nominală cazuală*, *Structuri cazuale omonime*, *Articularea şi articolul în limba română*, *Vehicularea informaţiei sintactice*, *Statutul morfosintactic al unor adverbe*, *Editarea materialului folcloric*, *Despre cuvintele polisemantice* etc.

Toate articolele şi studiile lui Viorel Hodiş sunt scrise cu aceeaşi vervă şi cu o atenţie deosebită acordată coerenţei şi supleţei raţionamentelor, astfel că lectura nu poate să fie decât una instructivă pentru toţi cei care sunt interesaţi de gramatica limbii române.

Aceste articole pot fi utile şi prin faptul că propun o metodă analitic-descriptivă originală, ce poate fi luată drept model de către cei care se îndeletnicesc cu studiul limbii române.

Al doilea volum include şi o serie de recenzii (Al. Graur, S. Stati, Lucia Wald, *Tratat de lingvistică generală*; S. Stati, *Interferenţe lingvistice. Din istoria relaţiilor lingvistice cu alte ştiinţe* etc.), interviuri (*Întâlnire cu poetul polon Tadeusz Sliwiak*, *Interviu cu prof. dr. Witold Mańczak* etc.) şi note (*Cracovia universitară*, *Întâlnire la Lund*) la fel de interesante, astfel că, drept concluzie, recomandăm cărţile lui Viorel Hodiş tuturor celor împătimiţi de studiul limbii române, dar, mai cu seamă, celor întrucâtva avizaţi în astfel probleme, dat fiind faptul că nivelul de complexitate al expunerilor este unul ridicat.

NICU STEJEREAN
Universitatea „Babeş-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

FELICIA ŞERBAN, *Lirica populară românească între est şi vest. Studiu comparat de poetică,* Cluj-Napoca, Editura Casa Cărţii de Ştiinţă, 2005, 166 p. + 12 tabele

Cartea doamnei Felicia Şerban – întemeiată, în bună parte, pe o excelentă teză de doctorat susţinută în martie 1973 – rezistă cu temei în actualitatea ştiinţifică prin câteva coordonate cruciale. Profilul ei original, neconcurat de atunci şi până azi, marcând o perspectivă importantă a cercetărilor stilistice – îi asigură perenitatea, cartea putând fi citită, cum precizează autoarea în *Cuvânt după trecerea anilor,* „ca o poetică a liricii populare, întreprinsă comparativ, cu mijloacele lingvisticii” (p. 5). Destinul editorial ingrat al cărţii, determinat de o istorie recentă, este bine explicat în acelaşi context al cuvântul autoarei: „Primele tentative de a publica această carte, începând cu anul 1978, s-au lovit de prejudecăţi referitoare la poezia maghiară şi rusă, luate ca termen de comparaţie. De ce rusă? De ce maghiară? Argumentele nu serveau la nimic în faţa unor prejudecăţi, antipatiile naţionaliste şi experienţele tragice din istoria noastră erau mai puternice. Zadarnic aveam în faţă tezaure de creaţie populară autentică, de o forţă artistică întru totul remarcabilă, cum în restul Europei sunt greu de găsit. Nu ne putem schimba locul pe hartă. Putem însă cerceta prin ce suntem diferiţi de ceea ce ne înconjoară. De la est spre vest, structura genurilor literare populare se schimbă, printr-o imixtiune a liricului în epic, dar şi ca pondere a narativului în lirică, şi se pot urmări liniile demarcatoare, «izoglosele» trăsăturilor specifice ale genurilor literare” (p. 6).

Aşadar, actualitatea cărţii se impune nu numai ca o necesară *restitutio* – reparatoare a unei imixtiuni „politice” în ştiinţă ori ca o necesară corectură a unor obtuzităţi abia depăşite în zilele noastre, ci şi ca dovadă peremptorie a unei cercetări ştiinţifice asupra specificităţii liricii populare româneşti. În acelaşi timp, punerea în lumină a acestei specificităţii răspunde unei oportune, neperimate şi fireşti nevoi de cunoaştere, legitate generală arhicunoscută, organic integrată comparatismului, ştiut fiind că „orice act gnoseologic se realizează, în ultimă analiză, prin comparaţie” (p. 143). Cu atât mai mult cu cât caracterul particular al liricii populare româneşti se conturează în cartea Feliciei Şerban, cercetare unică în felul ei, printr-o multiplă perspectivă comparativă, începând